

Sygn. akt I UK 82/10

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 24 sierpnia 2010 r.

Sąd Najwyższy w składzie :

SSN Jerzy Kwaśniewski (przewodniczący)

SSN Halina Kiriło

SSN Roman Kuczyński (sprawozdawca)

w sprawie z odwołania H. K.
przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych
o prawo do świadczenia przedemerytalnego i zwrot nienależnie pobranych
świadczeń,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy, Ubezpieczeń
Społecznych i Spraw Publicznych w dniu 24 sierpnia 2010 r.,
skargi kasacyjnej ubezpieczonego od wyroku Sądu Apelacyjnego
z dnia 10 listopada 2009 r.,

oddala skargę kasacyjną.

Uzasadnienie

H. K., urodzony 27 stycznia 1946 r., posiadający wykształcenie średnie techniczne, w dniu 17 sierpnia 2006 r. złożył wniosek o przyznanie prawa do świadczenia przedemerytalnego. We wniosku tym ubezpieczony wskazał, że

ostatnie zatrudnienie ustało z dniem 31 stycznia 2006 r. W załączonym do wniosku kwestionariuszu okresów składkowych i nieskładkowych, jako ostatnie zatrudnienie H. K. wymienił okres pracy od 1 stycznia 2005 r. do 31 stycznia 2006 r. Jednym z załączników do wymienionego wniosku było świadectwo pracy z dnia 31 stycznia 2006 r., które potwierdzało powyższą okoliczność oraz zaświadczenie z Powiatowego Urzędu Pracy o zarejestrowaniu od dnia 2 lutego 2006 r. w charakterze bezrobotnego i wypłacie zasiłku w okresie od 10 lutego 2006 r. Decyzją z 3 października 2006 r. Zakład Ubezpieczeń Społecznych przyznał H. K. prawo do świadczenia przedemerytalnego od dnia 18 sierpnia 2006 r. W okresie od 16 lipca 2006 r. do 12 sierpnia 2006 r. wnioskodawca był zatrudniony na podstawie umowy zlecenia w Biurze Turystyki Żeglarskiej „R. ”. Z tytułu tego zatrudnienia otrzymał wynagrodzenie w kwocie 1.425 zł brutto. O powyższym zatrudnieniu organ rentowy powziął wiadomość w dniu 4 września 2007 r. Decyzją Wojewody z dnia 17 grudnia 2007 r., kontrolującą zgodność z prawem decyzji Starosty Powiatu z dnia 24 października 2007 r., wnioskodawca utracił prawo do statusu osoby bezrobotnej oraz osoby uprawnionej do zasiłku ostatecznie z dniem 16 lipca 2006 r.

Na skutek powyższych okoliczności Zakład Ubezpieczeń Społecznych decyzją z dnia 4 lutego 2008 r. zobowiązał H. K. do zwrotu nienależnie pobranych świadczeń z tytułu świadczenia przedemerytalnego, za okres od 18 sierpnia 2006 r. do 31 stycznia 2008 r. w kwocie 12.417,48 zł i odsetek za okres od 6 października 2006 r. do 4 lutego 2008 r. w kwocie 989,30 zł. Kolejną decyzją z dnia 4 lutego 2008 r. Zakład Ubezpieczeń Społecznych zobowiązał H. K. do zwrotu nienależnie pobranych świadczeń z tytułu zapomogi za okres od 1 kwietnia 2007 r. do 30 kwietnia 2007 r. w kwocie 310 zł i odsetek za okres od 2 kwietnia 2007 r. do 4 lutego 2008 r. w kwocie 30,18 zł. Następnie decyzją z dnia 4 lutego 2008 r. Zakład Ubezpieczeń Społecznych odmówił H. K. prawa do świadczenia przedemerytalnego od dnia 18 sierpnia 2006 r. W uzasadnieniu wyżej wskazanych decyzji wskazano między innymi, że wobec prawomocnego pozbawienia świadczeniobiorcy statusu osoby bezrobotnej, brak jest podstaw prawnych do przyznania świadczenia przedemerytalnego.

Sąd Okręgowy - Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych wyrokiem z dnia 5 listopada 2008 r. oddalił odwołania ubezpieczonego od wyżej wskazanych decyzji

organu rentowego stwierdzając, że Zakład Ubezpieczeń Społecznych prawidłowo zobligował H. K. do zwrotu nienależnie pobranego świadczenia przedemerytalnego i zapomogi, na podstawie art. 138 ust. 1 i 2 ustawy z dnia 17 grudnia 1998r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (Dz.U. Nr 39 z 2004 r., poz. 353 ze zm.), albowiem świadczenia te zostały mu przyznane i wypłacone na skutek wprowadzenia przez wnioskodawcę w błąd organu rentowego.

Ubezpieczony zaskarżył powyższy wyrok apelacją w całości, wnosząc o jego zmianę i uwzględnienie odwołań.

Sąd Apelacyjny – Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych wyrokiem z dnia 10 listopada 2009 r. oddalił apelację. Sąd podzielił ocenę faktyczną i prawną Sądu pierwszej instancji, że ubezpieczony składając w dniu 18 sierpnia 2006 r. wniosek o świadczenie przedemerytalne zataił przed organem rentowym fakt, iż ostatnim okresem jego zatrudnienia była praca świadczona na podstawie umowy zlecenia od 16 lipca 2006 r. do 12 sierpnia 2006 r., co w konsekwencji doprowadziło do przyznania świadczeń, które mu nie przysługiwały na podstawie art. 138 ust. 1 i 2 ustawy z 17 grudnia 1998r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych. Sąd nie podzielił także podniesionej w apelacji kwestii, jakoby poświadczenie nieprawdy o ostatnim zatrudnieniu wnioskodawcy wynikało z wprowadzenia go w błąd przez pracownika Powiatowego Urzędu Pracy, stwierdzając, że fakt ten nie został w żaden sposób przez ubezpieczonego udowodniony, a to na nim - zgodnie z art. 6 k.c. - ciążył obowiązek przedstawienia dowodów na poparcie swoich twierdzeń.

Na wskazane wyżej orzeczenie ubezpieczony wniósł skargę kasacyjną, zarzucając w niej naruszenie prawa materialnego: - art. 2 ust. 3 w związku z art. 2 ust. 5 pkt. 2 ustawy z dnia 30 kwietnia 2004 r. o świadczeniach przedemerytalnych (Dz.U. z dnia 28 maja 2004 r., nr 120, poz. 1252 ze zm.) przez jego niezastosowanie i niezaliczenie okresu wykonywania przez ubezpieczonego zatrudnienia na podstawie umowy zlecenie w okresie od 16 lipca do 12 sierpnia 2006 r do okresu pobierania zasiłku dla bezrobotnych i w rezultacie uznanie, iż ubezpieczony jest zobowiązany do zwrotu pobranego świadczenia przedemerytalnego, podczas gdy okres ten podlega dodaniu do okresu pobierania przez skarżącego zasiłku dla bezrobotnych co powoduje, że nie ma podstaw do

żądania zwrotu przedmiotowego świadczenia; - art. 138 ust. 1 i 2 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (tekst jednolity: Dz.U. z 2009 r. Nr 153, poz. 1227) przez błędną wykładnię w zakresie pojęcia nienależnego świadczenia i uznanie, że przyznane skarżącemu świadczenie jest nienależne, oraz jego niewłaściwe zastosowanie w sytuacji, gdy nie było podstaw do żądania od ubezpieczonego zwrotu pobranych przez niego świadczeń; - art. 138 ust. 1 i 2 ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych w związku z art. 84 ust. 1 ustawy z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych (tekst jednolity: Dz.U. z 2007 r. Nr 11, poz. 74 ze zm.) oraz art. 359 § 2 i art. 481 § 1 k.c., przez zobowiązanie ubezpieczonego do zwrotu pobranego świadczenia wraz z odsetkami liczonymi od dnia 18 sierpnia 2006 r., podczas gdy winny być one naliczane od dnia doręczenia decyzji obligującej skarżącego do zwrotu pobranego świadczenia; - art. 138 ust. 6 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych przez jego niezastosowanie i nie podjęcie ustaleń, czy istnieją przesłanki do odstąpienia przez organ rentowy od żądania zwrotu kwot nienależnie pobranych świadczeń w całości lub w części, o co wnosił ubezpieczony.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Skarga kasacyjna jest nieuzasadniona. Pobieranie świadczenia przedemerytalnego nie stanowi tytułu do podlegania ubezpieczeniom społecznym. Należy jednak zauważyć, że zgodnie z art. 2 ust. 3 ustawy z dnia 30 kwietnia 2004 r. o świadczeniach przedemerytalnych (Dz.U. Nr 120, poz. 1252 ze zm.) świadczenie przedemerytalne przysługuje po upływie co najmniej 6 miesięcy pobierania zasiłku dla bezrobotnych. Osoba pobierająca zasiłek dla bezrobotnych podlega zaś obowiązkowo ubezpieczeniom społecznym (art. 6 ust. 1 pkt 9 ustawy z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych (tekst jednolity: Dz.U. z 2007 r. Nr 11, poz. 74 ze zm.)). Oznacza to, iż ostatnim tytułem do podlegania ubezpieczeniom społecznym przez osobę, która po utracie zatrudnienia pobiera świadczenie przedemerytalne, nie jest ściśle rzecz ujmując, pozostawanie w stosunku pracy, lecz pobieranie zasiłku dla bezrobotnych, nie mniej jednak w sześciu punktach art. 2 ustawy o świadczeniach przedemerytalnych w sposób wyczerpujący wyliczono kategorie osób, którym przysługuje prawo do świadczenia

przedemerytalnego. Część przesłanek powstania tego uprawnienia powtarza się; są to przesłanki dotyczące wieku osoby uprawnionej i stażu pracy, okresu zatrudnienia u danego pracodawcy albo pobierania renty z tytułu niezdolności do pracy oraz okresu opłacania składek na ubezpieczenie społeczne. Wymienione przesłanki można określić jako dotyczące samego uprawnionego, które związane są ściśle z pracowniczym tytułem ubezpieczenia. W art. 2 ust. 3 ustawy przewidziany został ponadto wymóg dalszego pozostawania bez pracy, mimo wcześniejszego wykorzystania prawa do zasiłku dla bezrobotnych. Ponadto wbrew twierdzeniom skarżącego nie było możliwe zaliczenie okresu wykonywania przez skarżącego zatrudnienia na podstawie umowy zlecenia w okresie od 16 lipca do 12 sierpnia 2006 r. do okresu pobierania zasiłku dla bezrobotnych, skoro zgodnie z art. 3 ust. 5 pkt 2 ustawy o świadczeniach przedemerytalnych do okresu 6 miesięcy pobierania zasiłku dla bezrobotnych wlicza się okresy zatrudnienia lub innej pracy zarobkowej, w rozumieniu przepisów ustawy o promocji zatrudnienia. Ustawa ta w art. 72 ust. 5 zalicza okresy zatrudnienia, o których mowa w art. 89 - dotyczące zatrudnienia obywateli polskich w byłej Niemieckiej Republice Demokratycznej i byłej Czechosłowackiej Republice Socjalistycznej na podstawie umów i porozumień międzynarodowych przypadające przed dniem 1 grudnia 1991 r. (...) oraz ust. 5a zalicza okresy zatrudnienia lub innej pracy zarobkowej przebyte przed dniem 1 stycznia 1997 r. i okresy zatrudnienia lub innej pracy zarobkowej przebyte przed dniem 1 maja 2004 r. za granicą u pracodawcy zagranicznego (...).

Stwierdzić należy zatem, na podstawie powyższych przepisów, że podleganie ubezpieczeniom społecznym z tytułu pobierania zasiłku dla bezrobotnych będącego warunkiem przyznania świadczenia przedemerytalnego jest pochodną pracowniczego ubezpieczenia społecznego, wobec czego nie można go kwalifikować jako odrębnego, niezależnego od statusu pracownika tytułu do podlegania ubezpieczeniom społecznym. Należy zwrócić uwagę, że takie poglądy były już prezentowane w judykaturze, np. w wyroku z dnia 16 sierpnia 2005 r., I UK 363/04 (OSNP 2006 nr 11-12, poz. 194), czy wyroku z dnia 19 maja 2009 r., III UK 6/09 (niepublikowany), gdzie za „będącą ostatnio pracownikiem” uznano również osobę pobierającą zasiłek dla bezrobotnych bezpośrednio po rozwiązaniu stosunku pracy.

Mając powyższe na uwadze, w ocenie Sądu Najwyższego, nie budzi wątpliwości kwestia, iż zatrudnienie na podstawie umowy cywilnoprawnej (również w okresie pobierania świadczenia przedemerytalnego) jest odrębnym od pracowniczego tytułem do podlegania ubezpieczeniom społecznym (art. 6 ust. 1 pkt 4 ustawy systemowej). Niezależnie od tego, na jaki okres została zawarta umowa cywilnoprawna i na jak długo osoba taka traci status bezrobotnego, niewątpliwie w okresie pobierania świadczenia przedemerytalnego ostatnim tytułem do ubezpieczenia jest wykonywanie pracy na podstawie umowy cywilnoprawnej, która nie mieści się w pojęciu „zatrudnienia lub innej pracy zarobkowej” użytym w ustawie o świadczeniach przedemerytalnych oraz w ustawie o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy i nie jest ona wykonywana w ramach prac interwencyjnych lub robót publicznych. Tak jak wyżej wskazano, przepisy ustawy uzależniają nabycie prawa do świadczenia przedemerytalnego od łącznego spełnienia warunków w postaci zatrudnienia przez okres nie krótszy niż 6 miesięcy u pracodawcy, u którego doszło do rozwiązania stosunku pracy z przyczyn dotyczących zakładu pracy w rozumieniu przepisów o promocji zatrudnienia, legitymowania się okresem uprawniającym do emerytury, posiadania statusu bezrobotnego i pobierania z tego tytułu przez okres co najmniej 6 miesięcy zasiłku, braku odmowy bez uzasadnionej przyczyny przyjęcia propozycji odpowiedniego zatrudnienia lub innej pracy zarobkowej w rozumieniu ustawy o promocji zatrudnienia, albo zatrudnienia w ramach prac interwencyjnych lub robót publicznych oraz złożenia wniosku o przyznanie świadczenia przedemerytalnego w terminie nieprzekraczającym 30 dni od dnia wydania przez powiatowy urząd pracy dokumentu poświadczającego 6-miesięczny okres pobierania zasiłku dla bezrobotnych.

W tym stanie rzeczy w skutek decyzji Wojewody z dnia 17 grudnia 2007 r., na mocy której ostatecznie wnioskodawca z dniem 16 lipca 2006 r. utracił prawo do statusu osoby bezrobotnej oraz osoby uprawnionej do zasiłku, zasadne było stanowisko organu rentowego wobec prawomocnego pozbawienia świadczeniobiorcy statusu osoby bezrobotnej, iż odpadła jedna z przesłanek art. 2 ust 3 ustawy o świadczeniach przedemerytalnych (pozostawania osobą

bezrobotną), a w konsekwencji powyższego ustało prawo do świadczenia przedemerytalnego.

Nie jest uzasadniony zarzut naruszenia art. 138 ust. 6 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych. Zgodnie z art. 476 § 2 k.p.c., sprawą z zakresu ubezpieczeń społecznych jest sprawa, w której wniesiono odwołanie od decyzji organu rentowego. Zakres i przedmiot rozpoznania sądowego wyznacza zatem treść decyzji organu rentowego. Zgodnie z systemem orzekania w sprawach z tego zakresu, sąd rozstrzyga o prawidłowości zaskarżonej decyzji. W sprawie, w której wniesiono odwołanie od decyzji organu rentowego, przedmiot sporu nie może więc wykraczać poza treść tej decyzji. W niniejszej sprawie skarżący kwestionował decyzje zobowiązujące go do zwrotu nienależnie pobranych świadczeń z tytułu świadczenia przedemerytalnego. Taki przedmiot decyzji wyznaczał też granice sporu w sprawie sądowej. Chodziło zatem o rozstrzygnięcie, czy spełnione zostały przesłanki do uznania świadczeń wypłaconych ubezpieczonemu w spornym okresie za nienależne w rozumieniu przepisów ustawy emerytalnej. Kwestia odstąpienia od żądania zwrotu tych świadczeń nie stanowiła zatem elementu stosunku prawnego będącego przedmiotem zaskarżonej decyzji, skarżący w tym zakresie powinien wystąpić z odrębnym wnioskiem, na skutek którego organ wydałby decyzję w tym zakresie. Może ona bowiem zaktualizować się dopiero po prawomocnym rozstrzygnięciu sporu sądowego co do prawidłowości uznania świadczeń za pobrane nienależnie, na wniosek ubezpieczonego, który wskaże okoliczności uzasadniające, jego zdaniem, odstąpienie od żądania zwrotu kwot pobranych świadczeń w całości lub w części. Sąd rozpoznający odwołanie od decyzji uznającej świadczenia za pobrane nienależnie nie ma zatem nie tylko obowiązku, ale i uprawnienia, do badania kwestii odstąpienia od żądania zwrotu tych kwot w myśl art. 138 ust. 6 ustawy emerytalnej. Wynika z tego, iż do rozpoznania niniejszej sprawy przepis ten nie ma zastosowania, a tym samym zarzut jego naruszenia nie może doprowadzić do uwzględnienia skargi kasacyjnej.

Nie jest zasadny również zarzut, iż zaskarżony wyrok został wydany z naruszeniem przepisu art. 359 § 2 k.c. i art. 481 k.c. w związku z art. 84 ust. 1 ustawy z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych.

Zgodnie z art. 84 ust. 1 powołanej ustawy, osoba, która pobrała nienależne świadczenie z ubezpieczeń społecznych, jest obowiązana do jego zwrotu, wraz z odsetkami, w wysokości i na zasadach określonych przepisami prawa cywilnego. Odesłanie do „prawa cywilnego” dotyczy wyłącznie zasad zapłaty i wysokości odsetek, a nie zasad zwrotu nienależnego świadczenia. W niniejszej sprawie świadczenie nie stało się nienależne z chwilą wydania decyzji organu rentowego w dniu 4 lutego 2008 r. tylko z chwilą wystąpienia okoliczności powodujących odpadnięcie prawa do świadczenia przedemerytalnego, które zostało stwierdzone decyzjami właściwych organów o utracie przez skarżącego statusu osoby bezrobotnej i prawa do zasiłku dla bezrobotnych.

Mając to na uwadze, Sąd Najwyższy na podstawie art. 398¹⁴ k.p.c. orzekł jak w sentencji.